

معرفی کتاب

دکتر فریدون سیامک‌نژاد

نام کتاب:

فرهنگ طب سنتی

نویسندگان:

دکتر محمدرضا توکلی صابری، زهرا سینایی

ناشر:

انتشارات معین

نوبت چاپ:

اول - ۱۳۹۵

شمارگان:

۵۵۰ نسخه

قیمت:

۴۵۰۰ تومان

آدرس ناشر:

روبه‌روی دانشگاه تهران، خیابان فخررازی، خیابان فاتحی، کوچه داریان، پلاک ۳، تلفن: ۶۶۴۰۵۹۹۲

عرب و اروپایی و نام کتاب‌هایشان و نیز مجموعه کاملی از گیاهان دارویی و فرآورده‌های طبیعی و نام‌های متعدد آن‌ها به زبان فارسی، عربی، انگلیسی و لاتین است. مجموعه کامل پیشوندها و پسوندهای اصطلاحات پزشکی به زبان فارسی، عربی، انگلیسی، یونانی و لاتین از جنبه‌های دیگر این فرهنگ است. این واژه‌ها از کتاب‌های طب سنتی مانند قانون، الحاوی، مخزن‌الادویه، ذخیره خوارزمشاهی، بیان‌الطب و غیر آن‌ها جمع‌آوری و سپس توضیح داده شده است.

از این مساله که بگذریم، امروزه طب سنتی در نظام سلامت ایران از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، تا جایی که رشته تخصصی طب سنتی در دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی تهران برقرار و هر ساله تعدادی دانشجوی تخصصی را پرورش می‌دهد. از طرفی، گیاهان دارویی نیز جایگاه در خور توجهی در نظام دارویی ایران دارا می‌باشد.

در همین رابطه در دیپاچه کتاب از قول نویسندگان چنین می‌خوانیم:

ما ایرانیان وارث یک طب هزار ساله مدون هستیم. اگر رهنمودها و دستورهای پزشکی قبل از اسلام را نیز به آن بیافزاییم، این زمان طولانی‌تر می‌شود. شناختن اصطلاحات پزشکی، نام بیماری‌ها، داروهای سنتی و روش‌های درمان بیماری‌ها، که بسیاری از آن‌ها به زبان عربی است، اگرچه ممکن است امروزه کاربردی نداشته باشند، اما دانستن نام و معادل‌های آن‌ها در زبان‌های دیگر، کمک بزرگی به خواندن متون پزشکی قدیمی و درک تاریخ و سیر تکامل دانش پزشکی در ایران و جهان اسلام کرده، ارتباط پزشکی نوین

تمام کسانی که در دهه پنجاه با دارو و داروسازی سروکار داشته‌اند، فرهنگ دارویی ایران، تألیف همکارانمان آقایان دکتر رهنمای چیت‌ساز و دکتر توکلی صابری را کاملاً می‌شناسند. تنها فرهنگ دارویی قابل استفاده در داروخانه‌ها برای داروسازان و مطب‌ها برای پزشکان در آن سال‌ها، همین کتاب همکارانمان بود. آقای دکتر توکلی صابری با توجه به تسلطی که در کار نگارش دارند، یک بار دیگر دست به کار شده و کتاب فرهنگ طب سنتی را با همکاری سرکار خانم زهرا سینایی به رشته تحریر در آورده‌اند. این کتاب در واقع فرهنگی انگلیسی به فارسی و فارسی به انگلیسی است.

بخش فارسی به انگلیسی آن که از آب شروع شده و به لغت یشم ختم می‌شود و بخش اول کتاب را تشکیل می‌دهد، در واقع فرهنگ لغات است. اما بخش دوم کتاب که انگلیسی به فارسی است، فرهنگ جامعی از طب سنتی ایران است که به خوبی در زمینه‌های مختلف شرح و بسط داده شده است.

این بخش نیز از پیش از ظهور شروع شده و به بیماری‌های همه‌گیر ختم می‌شود.

خلاصه‌ای از معرفی‌نامه کتاب را که در پشت جلد کتاب آمده است را با هم مرور می‌کنیم:

این فرهنگ نخستین فرهنگ انگلیسی به فارسی و فارسی به انگلیسی طب سنتی است که در حدود سی‌هزار واژه و اصطلاح پزشکی را شامل می‌شود. واژه‌هایی که در گذشته، در طب سنتی به کار می‌رفته و یا هم‌اکنون کاربرد دارد. این واژه‌ها شامل داروها، بیماری‌ها، روش‌های درمانی، زندگینامه پزشکان و داروسازان طب سنتی ایرانی،

را با طب سنتی هموار می‌سازد.

در چند دهه اخیر با تأسیس دانشکده‌های طب سنتی، در ایران، توجه زیادی به طب سنتی شده است. همچنین نشریات و کتاب‌های گوناگونی در این زمینه منتشر و پایگاه‌های اینترنتی متعددی نیز راه‌اندازی شده است که بسیاری از آن‌ها حاوی اطلاعات و آموزش‌هایی نادرست هستند که ممکن است باعث شوند آسیب‌های جدی و گاه غیرقابل برگشتی به کاربران این منابع که اغلب به خوددرمانی می‌پردازند، وارد شود. از سوی دیگر جهت بررسی جامع طب سنتی، دسترسی به منابع انگلیسی لازم است که این خود به تنهایی لزوم تألیف چنین فرهنگی را بیش از پیش آشکار می‌ساخت.

این اثر که نخستین فرهنگ انگلیسی به فارسی و فارسی به انگلیسی طب سنتی است شامل بسیاری از واژه‌هایی است که در گذشته، در طب سنتی به کار می‌رفته و یا هم‌اکنون نیز کاربرد دارد. این واژه‌ها شامل داروها، بیماری‌ها، روش‌های درمانی، زندگی‌نامه پزشکان و اروسازان طب سنتی و نیز مجموعه کاملی از گیاهان دارویی و نام‌های متعدد آن‌ها به زبان‌های فارسی، عربی و انگلیسی است. این واژه‌ها از کتاب‌های طب سنتی مانند الحاوی، قانون، مخزن‌الدویه، ذخیره خوارزمشاهی، بیان‌الطب و غیر آن‌ها جمع‌آوری شده است.

بخش انگلیسی به فارسی این فرهنگ از سمت چپ شروع می‌شود و برحسب الفبای انگلیسی منظم شده است و شامل معادل فارسی واژه‌های انگلیسی و تعریف واژه‌ها به زبان فارسی است. بخش فارسی به انگلیسی آن نیز از سمت راست شروع می‌شود و شامل معادل‌های انگلیسی واژه‌های فارسی است

که با رجوع به این واژه‌ها در بخش انگلیسی به فارسی می‌توان به تعریف این واژه‌ها دست یافت. این فرهنگ قابل استفاده کسانی است که بخواهند از هر یک از این زبان‌ها به تنهایی و یا از هر دوی این زبان‌ها استفاده کنند یا متون طب سنتی را در دو زبان انگلیسی و فارسی مطالعه کنند.

هرچند امروزه در بسیاری از روش‌های درمانی، داروها و نظریه‌های پزشکی موجود در طب سنتی، به علت پیشرفت دانش پزشکی، دیگر کاربردی ندارند اما از نظر تاریخ پزشکی حایز اهمیت هستند زیرا سیر پیشرفت و تکامل دانش پزشکی را نشان می‌دهند. امروزه نظریه اخلاط اربعه و مرکز تفکر بودن قلب رد شده و دیگر سرگین و ادرار جانوران و گوشت حیواناتی چون لاشخور، کفتار، مارمولک و یا تار عنکبوت، شاخ و سم چهارپایان، عصاره کنه و ساس، اسید کلریدریک، جیوه، سرب و عقیق و بسیاری از موادی که در گذشته به عنوان دارو تجویز می‌شدند، به عنوان دارو کاربردی ندارند. با این حال، از آن‌جایی که آن‌ها جزیی از تاریخ پزشکی هستند، ما در این کتاب روش و موارد تجویز آن‌ها را از کتاب‌های طب سنتی قدیمی گردآوری کرده‌ایم.

همه داروهای سنتی باید با روش‌های متعدد پزشکی نوین، که حاصل چند قرن پژوهش پزشکی است، آزمایش شوند تا کارایی، اثربخشی و نیز ارزش درمانی آن‌ها ثابت گردند. اگر اثربخشی این داروها ثابت شد، به پزشکی نوین راه یافته، بخشی از آن می‌گردند و اگر بی‌اثر یا زیانبخش بودند، به پزشکی نوین راه نمی‌یابند.

در طب سنتی بسیاری از داروها برای درمان

جهان غرب شناخته می‌شوند. از این رو ما نام‌های لاتین آن‌ها را نیز آورده‌ایم و نام‌هایی را که با آن در جهان اسلام شناخته می‌شوند به آن‌ها ارجاع داده‌ایم. همچنین چون املاء نام‌های انگلیسی و یا کتاب‌های آن‌ها به شیوه‌های مختلفی نوشته شده، رایج‌ترین املاء را در این جا فهرست کرده و بقیه نام‌ها را نیز به آن‌ها ارجاع داده‌ایم.

تدوین این فرهنگ نخستین کوشش در این راه است و بی‌گمان کمبودها و کاستی‌های فراوانی دارد که امید است همکاران عزیز این کاستی‌ها را نادیده نیاورند و آن‌ها را به نشانی ناشر کتاب ارجاع دهند تا در چاپ‌های بعد به کار آید.

در این قسمت برای آشنایی بیشتر خوانندگان به چگونگی نگارش کتاب بخشی از قسمت فارسی - انگلیسی و در ادامه صفحه‌ای از بخش انگلیسی - فارسی کتاب را مرور می‌کنیم:

بیماری‌های معینی توصیه شده‌اند که به همین ترتیب در این فرهنگ آمده‌اند، هرچند آن بیماری‌ها اکنون به شیوه دیگری تعریف یا درمان می‌شوند. در طب سنتی گاه به یک بیماری معین نام‌هایی مختلف داده‌اند و یا یک نام را برای بیماری‌های متفاوتی به کار برده‌اند، یا در یک منطقه جغرافیایی معین یک گیاه نامی مشخص داشته و در منطقه‌ای دیگر نامی متفاوت به آن داده شده است، یا از یک نام برای معرفی چند گیاه مختلف استفاده شده است که ما همه این نام‌ها را در این فرهنگ گرد آورده‌ایم. همچنین جهت مشخص کردن دقیق گونه‌های گیاهان دارویی علاوه بر نام‌های فارسی و عربی متعدد آن‌ها، نام دوتایی آن‌ها شامل رده و گونه را نیز در پرانتز آورده‌ایم.

بیشتر پزشکان و داروسازان ایرانی، عرب و اروپایی قرن‌های گذشته با نام لاتین‌شان در

T

drinking water	آب آشامیدنی	Water	آب
potable water	آب آشامیدنی	Water-borne	آب - بُرد
plum water	آب آلو	Warer-brash	آب - ترش
emblic water	آب آمله	psyllium water	آب اسفرزه
ascites	آب آوردن	syneresis	آب افتادن
iron oxide water	آب آهنگران	absinthe water	آب افسنتین
fresh almond water	آب بادام سبز	peroxyde of hydrogen	آب اکسیژنه
anise water	آب بادیان رومی	pomegranate juice	آب انار
fleawort water	آب بذر قطونا	honey water	آب انگبین
sesame leaf water	آب برگ کنجد	anise water	آب انیسون

pomegranate flower water	آب جُلنار	rice water	آب برنج
barley water	آب جو	mugwort water	آب برنجاسف
beer	آب جو	sweet violet water	آب بنفشه
boiled water	آب جوش	armenian borax water	آب بوره ارمنی
beet water	آب چغندر	quince water	آب به
fenugreek water	آب حلبه	whey	آب پنیر
tamarind water	آب خرماى هندی	modified whey	آب پنیر تغییر یافته
fresh water	آب خوش	whey granules	آب پنیر ریزدانه
cucumber water	آب خیار	urination	آب تاختن
serpent melon water	آب خیارچنبر	fresh water	آب تازه
serpent melon water	آب خیارشنگ	water of crystallization	آب تبلور
mugwort water	آب درمنه	radish water	آب ترب
amniotic fluid	آب درون‌شامه‌ای	lupin water	آب ترمس
sea water	آب دریا	alhagi water	آب ترنجبین
saliva	آب دهان	leek water	آب تره
fennel water	آب رازیانه	water for injection	آب تزریقی
barberry water	آب زرشک	myrrh water	آب تلخ
iris water	آب زنبق	salt water	آب تلخ
hyssop water	آب زوفا	tamarind water	آب تمره‌ندی

توت‌فرنگی

۱. دهانه، دهان، ۲. روزنه، روزنه هوایی Stoma

۱. هرگونه منفذ یا دهانه در سطح یک اندام مانند دهانه‌ای که پس از کولستومی در شکم ایجاد می‌شود. ۲. سوراخ یا شکاف‌های کوچک و فراوان در اپیدرم اندام‌هایی مانند برگ، ساق و گل که تبادلات گازی از طریق آن‌ها انجام می‌شود.

معده، شکمبه Stomach
اندام کیسه‌مانند دستگاه گوارش که بین فم‌المعده و باب‌المعده قرار دارد و با عمل مکانیکی و شیمیایی گوارش را انجام می‌دهد. دارای ماهیچه‌های حلقوی و طولی است که حرکات معده را باعث می‌شود. جدار آن از چهار پوشش سروزی، عضلانی، زیرمخاطی و مخاطی تشکیل شده است.

تلمبه معده Stomach pump
ابزاری برای بیرون کشیدن محتویات معده که از یک پوار و لوله

stock (Matthiola incana)

شب‌بوی، شب‌انبوی، شقاری، شمشم، خمخم، خيرو
گیاهی زیستی و معطر از تیره شب‌بویان که برگ‌هایش سبز روشن و گل‌هایش معطر و به رنگ‌های سفید، ارغوانی، صورتی و زرد است. میوه‌اش خورجین و پوشیده از کرک‌های کوتاه است. دانه شب‌بو دارای روغن‌های فراوان است. این دانه‌ها در طب سنتی به عنوان مقوی باه، محرک، مدر و برای سقط جنین کاربرد داشته است.

خوابیدگی ساقه stock lodging
خوابیدگی گیاه از ساقه یا بالای سطح خاک

روند ساق Stolon
اندام تولیدمثل رویشی در گیاهان که شامل یک ساقه افقی است. این ساقه روی زمین می‌خزد و با ریشه‌زایی در محل گره‌های ساقه و ایجاد ساقه‌های نو موجب تکثیر گیاه می‌شود: مانند ساقه

Stillet → stylet	پلاستیکی تشکیل شده است.
Stimulant	محرك، انگیزاننده
هر عامل یا دارویی که سبب افزایش موقتی کار و یا فعالیت یک بافت یا اندام شود، مانند محرک‌های اعصاب مرکزی یا محرک قلبی.	
Stimulation	تحریک، انگیزختن
عمل یا فرآیند تحریک یا انگیزختن یک عضو یا بافت.	
Stimulus	محرك، انگیزه
عمل یا عاملی که سبب تحریک یک گیرنده یا بافت می‌شود.	
Sting	نیش
اسیب حاصل از ورود زهر یک جانور یا گیاه پس از تماس با آن.	
Stinking assa → asafoetida	
Stinking Juniper → foetid Juniper	
Stipule	گوشواره
زائده‌ای که در قاعده برگ قرار دارد و در گیاهان مختلف به شکل‌های گوناگون دیده می‌شود و ممکن است برگ‌مانند، پیچک‌مانند و خارمانند باشد.	
Stirrer	همزن
میله‌ای شیشه‌ای یا پلاستیکی که برای به هم زدن و مخلوط کردن محلول‌ها و یکنواخت کردن گرمای یک محیط واکنش به کار می‌رود. ممکن است به شکل آهنربای روکش دار باشد که با موتور به گردش درمی‌آید.	
Stitch	بخیه
نخ ابریشمی، فلزی یا پنبه‌ای و غیر آن که برای دوختن یک بافت و نزدیک کردن قسمت‌های مختلف آن یا بی‌حرکت کردن آن به کار می‌رود.	
Stomach rumble → borborygmus	
Stomach stone → gastrolith	سنگ معده
stomachic	۱. مربوط به معده ۲. مقوی معده
۱. هر چیزی که به معده مربوط شود. ۲. هر چیزی که سبب تقویت یا تحریک معده شود.	
Stomat(O)-	استومات. ، استوماتو.
؟؟؟ یونانی به معنای دهان و آن‌چه به دهان مربوط می‌شود.	
Stomatitis	التهاب دهان
التهاب مخاط دهان که ممکن است علت موضعی یا عمومی داشته باشد.	
-stomy	استومی
گیاهی علفی از تیره نعناعیان که کرک‌های غده‌ای، برگ‌های تخم‌مرغی تا نيزه‌ای با ساقه دارای لبه دندانه‌دار و گل‌هایی به شکل سنبله و گل‌آذین سفید متمایل به زرد دارد. میوه آن فندقه است. در طب سنتی جهت جلوگیری از بروز آماس‌های گوناگون و برای بهبود آسیب‌ها و زخم‌های ناشی از کوفتگی و ضربه کاربرد داشته است.	
Stigma	۱. داغ، نشان ۲. کلاله
۱. نشانه‌های مانده بر روی پوست در اثر یک حالت مرضی یا بیماری مادرزاد. ۲. بخش انتهایی مادگی گل که در انتهای خامه قرار دارد و دانه‌های گرده به سطح آن می‌چسبند.	
Still	ظرف تقطیر
ظرف شیشه‌ای یا فلزی برای تقطیر مایعات /	
Stillborn	نوزاد مرده
نوزادی که مرده به دنیا آمده است.	

سرکار خانم زهرا سینایی (راحیل)، مطالعه کتاب و در دسترس بودن آن را به تمامی همکاران و مخاطبان رازی توصیه می‌کنیم.

در خاتمه، ضمن تشکر از همکار خوبمان جناب آقای دکتر محمدرضا توکلی صابری برای ارسال کتاب به دفتر مجله رازی و قدردانی از همکارشان